

PRIKAZ IZLOŽBE *GRBOVI I RODOSLOVLJA GRADA TROGIRA*, IZLOŽBA AUTORICE DANKE RADIĆ, MUZEJ GRADA TROGIRA, ODRŽANA U DRŽAVNOM ARHIVU U RIJECI, TRAVANJ 2007.

NIKŠA MENDEŠ □ Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

sl. 1. Naslovnica publikacije *Grbovi i rodoslovlja grada Trogira*

sl. 2. Autorica izložbe Danke Radić, viša kustosica Muzeja grada Trogira

Grbovi, poglavito u prošlosti, a dijelom i danas, bilo da je riječ o državnim, gradskim (komunalnim), obiteljskim, a u kasnijem razvoju i cehovskim i plemićkim, nisu samo bili sušte oznake pripadnosti i moći, već su činili i dio identiteta pojedinca, grada, nekog udruženja ili države. Svaki je grb svojim izgledom trebao biti originalan i barem se nekim detaljom razlikovati od svih ostalih. Mnogi su majstori izrađivači grbova pri izradi upotrebljavali različite motive grba, no najčešće su to bili uobičajeni ukrasi florealnim ili animalnim motivima. Tijekom srednjeg vijeka uz nastanak i razvoj grbova, ponajviše od početka Križarskih ratova, razvijala se i heraldika kao pomoćna povijesna znanost koja proučava grbove i prati njihov povijesni razvoj.

Grb se sastoji od štita (glavni dio grba koji je do početka 13. st. bio potpun grb, tek kasnije dobiva ostale dijelove), kacige, plašta, nakita ili ukrasa, točenica, znakova čina i dostojanstva. Likovi koji okružuju grb nisu njegovi obvezni i bitni dijelovi, a to mogu biti čuvari grba, zastori, redovi, gesla i bojni povici te zastave.

Likovi u štitu mogu biti:

1. geometrijske diobe, što znači da je štit vodoravno, okomito ili koso razdijeljen štit (kolac, šah, romb itd.),
2. naravni likovi
 - živi likovi (ljudi, životinje, ptice, ribe, gmazovi, mekušci, kukci, biljke),
 - elementi i nebeske pojave
 - mitološka bića
 - umjetni likovi.

Boje na grbu smiju biti samo čiste: crvena, plava, zelena i crna, a za metale se rabe žuta (zlat) i bijela (srebro).

Nakon početka Križarskih ratova potkraj 11. st., preko mnogih vitezova i hodočasnika u Svetu zemlju, do zapadne Europe, pa tako i u hrvatsko priobalno područje, pristižu prvi primjerci grbova kao oznaka pripadnosti i vlasti. Utjecaj Križarskih ratova na razvoj grbova u Zapadnoj Europi, proširio se i na državnu zajednicu Hrvatske i Ugarske, osobito tijekom 13. st., tako da su mnogi plemići, a i priobalni i kontinentalni gradovi u hrvatskim zemljama, težili imati svoje grbove i time istaknuti svoju samostalnost, neovisnost o drugim nositeljima vlasti, osobito o kraljevima i crkvenim dostojanstvenicima. Pratimo li kronološki razvoj stjecanja grbova, uočit ćemo da su ih najprije imali vladari, velikaši, plemići, pa onda pojedini gradovi, trgovišta i općine, zatim crkvena vlast, odnosno prelati. Osim što su predstavljali nositelje određene vlasti na nekom području, grbovi su bili i zanimljivi ornamenti, pa ih nalazimo na različitim predmetima umjetničkog obrta i na arhitekturi. Bili su uklesani u kamenu, izrezbareni u drvu, oslikani, tkani na različitim materijalima i sl. Inače, hrvatski su krajevi kroz cijeli srednji i novi vijek, pod vlašću Arpadovića i Anžuvina, u razdoblju od 12. do 15. st., te za vrijeme vladavine Venecije i Habsburgovaca, sve do potkraj 18. odnosno početka 20. st., bili izuzetno bogati raznolikim grbovima, osobito grbovima pojedinaca (plemića i crkvenih dostojanstvenika), no nekako s propašću Austro-Ugarske Monarhije pojedinačni se grbovi sve više gube te u službenoj uporabi ostaju samo grbovi gradova, općina, država i sl.

Jedna od najznačajnijih srednjovjekovnih priobalnih komuna u hrvatskim krajevima bio je i grad Trogir. Trogir, grad koji se ističe kao biser srednjovjekovne arhitekture, mnogima je, doduše, poznat po trogirskoj katedrali, njezinu glavnom portalu majstora Radovana, po tvrđavi Kamerlengo, a od prošle godine i po Duknovičevoj *Bogorodici*, kojom je obogaćen fundus Muzeja grada Trogira, no o povijesti Trogira kroz više različitih državnih tvorevina od 13. do kraja 18. st. govore upravo njegovi grbovi.

O heraldičkoj baštini Trogira možemo više saznati na izložbi *Grbovi i rodoslovlja grada Trogira* autorice Danke Radić, više kustosice Muzeja grada Trogira. Izložba je tijekom druge polovice travnja bila postavljena u prostorima Državnog arhiva u Rijeci, zahvaljujući neizmjernom trudu same autorice, ali i suradnicima, kolegama iz Državnog arhiva u Rijeci. Osobito je pohvalno nastojanje ravnatelja Arhiva Gorana Crnkovića da njeguje suradnju tih dviju institucija i prikaže trogirsku izložbu u Rijeci. Na samom otvorenju izložbe u Državnom arhivu 17. travnja, prisutnima su se s nekoliko osnovnih informacija, osim autorice i ravnatelja, obratili ravnateljica Muzeja grada Trogira Fani Celio-Cega i dogradonačelnik grada Trogira Emil Kursan, koji je otvorio izložbu.

Izložba je postavljena u središnjoj svečanoj dvorani na prvom katu zgrade Arhiva. Izložba je rezultat dugotrajnoga i iscrpnoga istraživanja heraldičke građe iz fundusa Muzeja, ali i baštine okupljene na različitim lokalitetima u Trogiru, npr. u katedrali, Kneževoj palači, gradskoj Loži, crkvi Svetog Križa, palači Čipiko itd. Također je važno istaknuti da su građu za izložbu posudile i druge institucije: Arheološki muzej Split, Muzej grada Kaštela, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Splitu, crkva sv. Dominika u Trogiru, Kaptolska knjižnica Trogir, Državni arhiv Split, Župni ured sv. Lovre te mnoge trogirске obitelji.

Autorica je osmislila izložbu unutar nekoliko cjelina.

No svakako treba istaknuti ove teme prikazane na izložbi:

- *Rodoslovlja pojedinih obitelji, s osvrtom na genealogiju kao pomoćnu povijesnu disciplinu*
- *Knjige-rukopisi i grbovnica Jerolima Bufalisa kao središnje ličnosti za proučavanje heraldičke baštine grada Trogira u 18. stoljeću*
- *Crteži i fotografije grbova trogirskih plemićkih obitelji*
- *Komunalni grbovi*
- *Crkveni grbovi i grbovi crkvenih dostojanstvenika*
- *Kameni grbovi iz fundusa lapidarija Muzeja grada Trogira*
- *Mletački grbovi na području Trogira.*

Grbovi se na području grada Trogira pojavljuju tijekom 13. st., a njihovi su nositelji bile prve plemićke obitelji iz tzv. trogirskog **praplemstva**. To su bile obitelji Andreis, Cippiko, Cega, Kažotić, Lucić, Sobota itd. Tijekom renesanse trogirski su plemići naručivali grbove od poznatih majstora Ivana Duknovića, Andrije Alešija, Nikole Firentinca i Jurja Dalmatinca te od njihovih radionica.

No možda ne bi bilo pretjerano ustvrditi da je ključna ličnost trogirske heraldičke baštine bio heraldičar, plemić i notar Jerolim Bufalis iz 18. st.

U središnjem prostoru dvorane Državnog arhiva u Rijeci osobito je mnogo pozornosti pridano baš Bufalisovim djelima. To je, među ostalim, knjiga *Le armi di Traù*, rukopis iz 1776. koji pripada Zbirci Slade-Šilović i svakako je ključni tekst za proučavanje grbova trogirskih plemićkih obitelji. U navedenoj knjizi Bufalis donosi 65 obojenih grbova, uz biografije dotičnih obitelji ili pak pojedinih njihovih članova. Originalni primjerak njegova heraldičkog djela *Gioco dell' armi di Trau* iz 1776., koji je sadržavao 138 grbova, nije sačuvan te je od do danas poznatim prijepisima tog rukopisa dostupan samo primjerak koji sadržava 65 grbova trogirskih obitelji. Iako Bufalisov rukopis ne daje puni uvid u postanak i razvoj trogirskog plemstva, važan je jer donosi i grbove obitelji o kojima se malo zna, kao i neke podatke o plemićkim obiteljima iz drugih gradova koje se nastanjuju u Trogiru. Od Bufalisa također potječe i prekrasna grbovnica obitelji Bufalis, te knjiga *PRIVILEGGI INVESTITE E MEMORIE DELLA NOBIL FAMIGLIA DE BUFFALIS, ABBITANTE NELLA CITTÀ DI TRAÙ IN DALMAZIA* iz 1780., te *Genealogija obitelji Bufalis* iz 1763. Inače, prema istraživanjima dr. Mladena Andreisa, genealogija kao pomoćna znanstvena disciplina osobito pozornost pridaje obiteljskim rodoslovljima, istražujući njihovo podrijetlo, razvoj i grananje.

Na izložbi su istaknuta prelijepa rodoslovna stabla obitelji Jurjević iz 1788., obitelji Lucić, obitelji Cippiko iz 18. st., obitelji Dragazzo iz 1855., obitelji Fanfogna iz prve polovice 20. st., obitelji Nutrizio iz 1777., obitelji Andreis iz šestog desetljeća 19. st., te obitelji Rubignoni iz 20. st. Inače, u središnjem prostoru izložbene dvorane, osim djela Jerolima Bufalisa i rodoslovnih stabala, nalaze se i kolorirani crteži grbova mnogih plemićkih obitelji kao npr. Celio, De Andreis, Bachich, Stalilio, Vallentin, Pellegrini, Caralipeo, Polani itd., koje je izradio sam Bufalis. Velik dio navedene građe u središnjem izložbenom prostoru pripada Zbirci Slade-Šilović, a stječe se dojam da je taj dio izložbe i najreprezentativniji.

Prateći izložbu, put nas vodi u drugu dvoranu, gdje dominiraju fotografije grbova trogirskih obitelji smještenih na različitim trogirskim lokacijama. Istaknuli bismo grb obitelji Cega iz 15. st., grb kneza Malipera s početka 15. st., grb obitelji Sobota iz 13./14. st. na zgradi suda, nekadašnjoj biskupskoj palači, grb obitelji Lucić u katedrali i obitelji Cippiko u crkvi Svetog Križa na Čiovu, grb iste te obitelji na korskim sjedalima u istoimenoj crkvi i grb obitelji Garanjin iz 18. stoljeća u palači Garagnin-Fanfogna. Istaknute su i fotografije grbova koji se nalaze u prostoru Kneževe palače, a to su grbovi obitelji Andreis iz 14. st., obitelji Borgoforte iz 15. st. te obitelji Kažotić iz 15. i Bufalis iz 18. st., koji je u potpunosti sačuvao boju (nekoć su svi kameni grbovi bili obojeni) jer se nalazi u unutrašnjosti zgrade koja je vjerojatno nekoć pripadala sklopu palače Bufalis.

Trogirski grbovi koji se nalaze na građevinama, palačama, katedrali, crkvama, na ispravama, pokućstvu i sl. imaju svoje specifičnosti. Neki imaju svoje čuvare oklopnike, vitezove ili anđele koji ih nose. Neki su popraćeni pisanim tekstovima i geslima, a osobito značajne obitelji svoje su grbove dale uklesati i na crkvene grobne ploče kao trajnu vrijednost kako bi u svima pobudili poštovanje primjereno njihovu statusu i ugledu. Kao osobit detalj na izložbi pratimo izradu pečatnjaka s grbovima. Ističemo pečatnjak sv. Lovre, pečatnjak grada Trogira i kopiju pečatnjaka trogirске komune iz 14. st.

Posljednja ali ne manje važna izložbena cjelina svakako je prikaz grbova iz fundusa lapidarija Muzeja, mletačkih grbova i grbova mletačkih obitelji, jer je riječ i o obiteljima koje su se doselile iz Mletaka ili ušle u srodstvo s trogirskim plemićkim obiteljima, te crkvenih grbova i grbova crkvenih dostojanstvenika.

Trogir je nakon previranja tijekom 14. st. od 1420. konačno pod vlašću Venecije, a to se odrazilo i na prikazivanje raznih motiva u umjetničkom stvaralaštvu, pa i grbova. Izložene fotografije grbova pripadnika mletačke vlasti pokazuju dominaciju mletačkih knezova, npr. Alviza da Mule, 1535.-1537., čiji je grb na ribarnici; Nikole Pisanija, 1480.-1482., u crkvi sv. Sebastijana; Petra Loredana, 1420., u gradskoj Loži; kneza Contarinija iz 15. st., u sakri-

sl. 3.-4. Izložba *Grbovi i rodoslovlja grada Trogira*, Državni arhiv u Rijeci, travanj 2007.

stiji katedrale te obitelji Malatesta iz 15. st. u dvorištu Kneževe palače. U toj su palači još grbovi knezova Leonarda Foscola, 1645.-1651., grb Querini iz 18. st., a na katedrali je grb kneza Vicka Basadonne, 1554.-1556. Inače, mletačka je vlast svim silama nastojala umanjiti autonomiju grada Trogira, time i domaćih plemićkih obitelji, što se očitovalo i uništavanjem njihovih grbova i grbova prijašnjih hrvatsko-ugarskih vladara.

Osim mletačkih grbova, istaknute su fotografije bogate zbirke grbova lapidarija Muzeja grada Trogira, među kojima se ističu grbovi iz vremena cvjetne gotike 15. st., posebno crkvenih ličnosti, npr: biskupa Dominisa, Kažotića te obitelji Lucić iz 17./18. st., obitelji Civadelli iz 14./15. st., a nezaobilazno je djelo skulptura putta Ivana Duknovića, grbonoša s grbom obitelji Cipiko te luneta s grbom Andrije Cege iz 15. st.

Manji, ali osobit prilog toj izložbi dali su crkveni predmeti s crkvenim grbovima i grbovima crkvenih dostojanstvenika. Među njima dominira stalak biskupskog štapa iz 18. st. kao dio interijera katedrale, s grbom biskupa Ivana Luke Garagnina te crkveni grbovi, npr. *Misal* s grbom Ivana Andreisa iz 1651. i pontifikal s grbom biskupa Vjekoslava Skakoca iz 1727. Osim fotografske i knjižne građe, potrebno je spomenuti i lijepi recentni rad u drvu s grbovima biskupa, oslikanu tablu iz 1962. autora Pina Koca.

I, na kraju, potrebno je istaknuti još nekoliko činjenica. Grad Trogir, slično drugim europskim gradovima, doživio je procvat u vrijeme razvijenoga srednjeg vijeka, osobito od 13. st. nadalje, a početkom 14. st., tj. 1322. dobio je i svoj statut. Tome su prethodili višegodišnji napori izrade javnopravnih odredbi (kapitulara), a u to vrijeme Trogir se već razvio kao potpuno usklađena gradska komuna s temeljnim organima vlasti: knezom, sucima, gradskim vijećnicima. Iako je 14. st. stoljeće stalnih sukoba Venecije i anžuvinskih vladara, osobito Ludovika Anžuvinca, dalmatinske su komune, a među njima i Trogir, uspješno balansirale, priznavajući državnu vlast, ali istodobno njegujući svoju samostalnost. U takvom okruženju nastaju lijepi trogirski gradski grbovi, a središnje mjesto među njima ima grb s likom sv. Ivana Trogirskog, biskupa iz 11. st.

Izložba autorice Danke Radić nemjerljiv je doprinos istraživanju heraldičke, ali i uopće kulturne baštine grada Trogira. Izložba je korak prema realizaciji većega i sveobuhvatnijeg djela o grbovima i rodoslovljima grada Trogira koje je u nastajanju, a kada bude dovršeno, predstaviti će heraldičarima, ali i široj javnosti, taj segment trogirске baštine. Grbovi svjedoče o sudbini Trogira kroz razne povijesne mijene, poglavito od srednjovjekovne hrvatske države do raspada Austro-Ugarske Monarhije 1918. Prenoseći prošlost njihovih vlasnika, pokazivali su nam i ukupna društvena zbivanja u kojima se grad Trogir i njegovo stanovništvo nalazilo u različitim vremenskim ciklusima. Zbog svega toga, uloživši veliki trud, autorica izložbe ostavlja budućim istraživačima i novim naraštajima dragocjen spomen na Trogir kakav je nekada bio.

Primljeno: 17. srpnja 2007.

A REVIEW OF THE EXHIBITION: COATS OF ARMS AND PEDIGREES OF THE CITY OF TROGIR, DEVISED AND PRODUCED BY DANKA RADIĆ, TROGIR MUNICIPAL MUSEUM, HELD IN THE STATE ARCHIVES IN RIJEKA, APRIL 2007

In the past and partially still today, coats of arms, whether of country, commune or city, or family, and in later development of the guilds and the nobility, were not just essential marks of belonging and power, but constituted part of the identity of individual, city, association or state.

The exhibition produced by Danka Radić is an invaluable contribution to research into the heraldic and general cultural heritage of the city of Trogir. The exhibition was a step towards the production of a large and more comprehensive work in progress about the coats of arms and pedigrees of the city of Trogir that when it is finished will present this segment of the Trogir heritage not only to heraldic experts but also the general public.

The coats of arms tell of the fate of Trogir through various historical changes, particularly from the medieval Croatian state to the collapse of the Austro-Hungarian Empire in 1918. Conveying the past of their owners, they have also shown us the overall social events in which the city of Trogir and its population were placed in various temporal cycles.

For all these reasons, the author of the exhibition, who has exerted a great deal of effort, has left to future researchers and new generations a precious memorial of Trogir as it used to be.